

**VISOKOŠKOLSKE KNJIŽNICE – MOGUĆI OBLICI MEĐUSOBNE SURADNJE KAO PREDUVJET
RAZVOJA U INFORMACIJSKOM DRUŠTVU**

University libraries – possible models of cooperation as a precondition for the development in the
information society

Sanda Hasenay

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Prehrambeno-tehnološki fakultet Osijek
sanda.hasenay@ptfos.hr

Svjetlana Mokriš

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek
marendic@gskos.hr

UDK / UDC 027.7:004

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received: 24.07.2013.

Sažetak

Snažan razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije uvjetovao je promjenu uloge visokoškolskih knjižnica unutar akademske zajednice pri čemu je pažnja sa sakupljanja i obrade knjižnične građe sve više usmjerena prema korisniku i njegovim sve složenijim zahtjevima. Nepovoljno gospodarsko okruženje u kojemu visokoškolske knjižnice danas djeluju, a koje uzrokuje i nedostatan financiranje u raznim segmentima poslovanja mogu uzrokovati nedostatan zadovoljavanje korisničkih potreba. Jedno od mogućih rješenja navedenih problema jest i međusobna suradnja visokoškolskih knjižnica koja je do sada bila više osobne prirode, a manje sustavna i organizirana. Suradnju je moguće ostvariti provođenjem različitih programa i projekata vezanih uz nabavu i obradu knjižnične građe, kao i uz pružanje informacijskih usluga korisnicima te njihovu edukaciju.

Ključne riječi: visokoškolske knjižnice, suradnja, zajedničke usluge

Godina XVII
Broj 2
2013

KNJIŽNICARSTVO

Glasnik
Društva
knjižničara
Slavonije
i Baranje

Summary

Strong development of information and communications technologies caused changing of the role of university libraries within the academic community whereby the focus is shifted from collecting and processing library materials to users and their increasingly complex requirements. Unfavourable economic environment in which higher education libraries now operate, which causes insufficient financing in various business segments may cause insufficient fulfilment of users' needs. One of the possible solutions of these problems is the mutual cooperation between university libraries, which has so far been more personal and less systematic and organized. Co-operation can be achieved by implementing various programs and projects related to the acquisition and processing of library materials, as well as the provision of information services to users and their education.

Keywords: Academic libraries, collaboration, shared services

Uvod

Kroz povijest čovjek je uvijek tražio mogućnosti što lakšeg prijenosa informacija s jednog mjesta na drugo pa tako, ako pogledamo u prošlost, možemo vidjeti kako su novi sustavi prijenosa informacija utjecali na kvalitetu života pojedinca, ali i zajednice u cjelini.

Katalozi rukopisa knjižničnih fondova iz 13. stoljeća (Registrum librorum Angliae), nastojanja P. Otleta i H. La Fontainea da izrade svjetsku bibliografiju, nastojanja znanstvenika unutar tzv. Bridge movementa, viziju V. Busha o velikom računalu i mnoge druge zamisli potvrđuju vjekovnu čovjekovu težnju da nadzire i prikuplja sve pisano bogatstvo i omogućuje njegovu uporabu.

Suradnja među informacijskim stručnjacima i danas je imperativ pravovremenog i uspješnog pružanja informacija korisnicima, njihova vizija u novim, možda ne uvijek i jednostavnijim rješenjima kojima bi u konačnici riješili upite koje su pred njih postavili njihovi korisnici. Kao rezultat razvoja informatičkih i informacijskih tehnologija knjižnice također mijenjaju ulogu i načine ophođenja prema korisnicima. U prošlosti su više bile usmjerene na skupljanje i obradu građe, dok je danas naglasak prvenstveno na pružanju usluga korisnicima. Isto tako, suradnja informacijskog stručnjaka i korisnika ključna je točka u postizanju uspjeha u ostvarivanju obrazovnih programa podržanih informacijskom i komunikacijskom tehnologijom.

Zbog toga, knjižnice moraju biti transparentne i dostupne svojim korisnicima u sve zahtjevnijim oblicima pružanja informacija. Povezanost visokoškolskih knjižnica, ne samo jednog

sveučilišta, nego i među različitim sveučilištima postala je neophodna zbog različitih i svestranih upita na koje moraju odgovoriti. Isto tako, danas kada se sva sveučilišta temelje na integraciji i transparentnosti, kada potiču mobilnosti hrvatske akademske zajednice i kada je nezamislivo baviti se znanstveno-nastavnim radom bez upotrebe suvremenih tehnologija u tom procesu obrazovanja i učenja svakako je potrebno da i fakultetske knjižnice, ustrojbene jedinice svakog pojedinog fakulteta, usmjere svoje djelovanje na suradnju među knjižnicama koje djeluju u sastavu svake pojedine sastavnice sveučilišta, da funkcioniraju kroz pravodobnu i pouzdanu dostupnost informacijama u svim aspektima djelovanja, a koja donosi bolju i učinkovitiju uslugu korisnicima. Pri tom se prvenstveno misli na izradu kvalitetnih zajedničkih programa i projekata u čijoj bi realizaciji sudjelovale središnje sveučilište knjižnice, fakultetske knjižnice, knjižnice odsjeka te svakako kao nezaobilazan partner te institucije koje obrazuju informacijske stručnjake, a napose knjižničare, a sve u cilju pružanja kvalitetne knjižnične usluge zahtjevnim korisnicima sveučilišne zajednice.

Suradnja visokoškolskih knjižnica

Uspjeh aktivnog angažiranja pojedinca radi obrazovanja ovisi o kvalitetnim izvorima informacija i znanja, među koje na prvom mjestu ubrajamo knjižnice, do čijih je fondova moguće doći uz pomoć informacijske i komunikacijske tehnologije.

Jedan od nužnih preokreta u knjižničnom poslovanju, posebice kod visokoškolskih knjižnica, jest i detaljno osmišljavanje knjižnično-informacijskih usluga radi aktivnog uključivanja knjižnica u znanstveno-obrazovni postupak te ostvarenja kvalitetnih preduvjeta za razvoj informacijske pismenosti kod knjižničnih korisnika kao osnove za cjeloživotno učenje. Stoga danas visokoškolske knjižnice moraju ići upravo na tragu rečenoga u iznalaženju novih načina pružanja što kvalitetnijih usluga krajnjem korisniku.

Ali što je to dobra usluga? Koji su to pokazatelji kojima ocjenjujemo dobru uslugu? Sve su to pitanja na koja trebamo dati odgovore. Dobra usluga je ona usluga koja kao rezultat u konačnici ima zadovoljnog korisnika. Pokazatelji kojima ocjenjujemo dobru uslugu mogu biti: jasno definirani upiti na koje korisnik treba odgovoriti prilikom podnošenja svojih zahtjeva; raznovrsnost u načinu iznalaženja kvalitetnih informacija koje će biti rezultat usluge; organizacija vremena koja je potrebna za rješavanje zahtjeva; točnost i pouzdanost informacije koju korisnik dobiva kao rezultat svojih zahtjeva; kvalitetna komunikacija na relaciji informacijski stručnjak – korisnik i na kraju, no ne manje važno, kreativnost samog informacijskog stručnjaka za iznalaženje novih metoda kojima će se olakšati iznalaženje odgovora na informacijske upite korisnika.

Jedna od važnih stavki u tom procesu iznalaženja informacija svakako je i suradnja među knjižnicama.

U današnjem okruženju, kada je kriza zahvatila svaki segment života, ne smije se zaboraviti da i knjižnice nemaju dovoljno sredstava koja bi im bila dovoljna da nabave građu (bez obzira na oblik na kojem je građa pohranjena), a kojom bi zadovoljili svoje korisnike te se nameće zaključak da je mnogo lakše nabaviti građu kroz zajedničko ulaganje nego pojedinačno. Knjižnice, kao i druge neprofitne organizacije, bit će sve više izložene tržištu i natjecanju za udio u opadajućim zalihama. Knjižnice se nalaze pred novim upravljačkim izazovima, prvenstveno kako odgovoriti na sve veća očekivanja korisnika i financijera s jedne strane te sve manja proračunska sredstva s druge strane, a uz to zadržati i trajno unapređivati kvalitetu usluga. Knjižnice koje žele kvalitetno planirati izgradnju svojeg fonda svakako će to napraviti mnogo lakše u suradnji s drugim knjižnicama. Isto tako eksponencijalan rast informacija i znanja zahtijevaju vještine i sposobnosti koje će osigurati njihovo najučinkovitije upravljanje. Knjižnica svjedoči o razvoju kulture u nas, ona čuva riznicu pisanih djela u kojima je čovjek izrazio svoj interes prema svijetu skupljajući i čuvajući građu za buduće tražitelje mudrosti i istine. Ovo nedovoljno poznato i neistraženo blago svih knjižnih fondova potrebno je učiniti svim našim sveučilištarcima i znanstvenicima dostupnim za istraživanje. Zahvaljujući informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji knjižnice su u prilici unaprijediti postojeće usluge i razviti nove s naglaskom na interakciji korisnika s građom u elektroničkom obliku i individualizaciju takva pristupa kroz odabir parametara u skladu sa željama i potrebama korisnika. Iz svega rečenog vidljivo je da bi se najprije trebao napraviti akcijski plan koji bi sadržavao sve informacije koje su potrebne za ostvarenje zadanog cilja (nosioci zadataka, izvori financiranja i rokovi izvršenja, ...), a to je povezivanje visokoškolskih knjižnica u čvrstu zajednicu kojoj bi središnja poveznica svakako trebala biti sveučilišna knjižnica. Kao što kaže Lluís M. Anglada, ako se ciljevi za provođenje projekta postave tako da budu ostvarivi, to potiče nove projekte i na taj se način oplemenjuju aktivnosti suradnje knjižnica. To bi se trebalo ostvariti zajedničkim programima unutar kojega bi se trebali razviti različiti projekti.

Prije svega, potrebno je osigurati funkcionalnu povezanost knjižnica, odnosno omogućiti praćenje svih procesa knjižničnog poslovanja u knjižnicama (izgradnja i nadzor fizičkog sadržaja i vrijednosti fondova, izgradnja kataloga i drugih informacijskih pomagala za pretraživanje i pregledavanje građe, posudba i pružanje drugih usluga korisnicima knjižnice, izgradnja kataloga i drugih informacijskih pomagala) te stvoriti organizacijsku osnovu za povezivanje i funkcioniranje knjižničnog sustava razrađivanjem, prema segmentima, funkcionalnih veza, prava i obveza knjižnica u sustavu, a vezano uz ostvarivanje njihovih zadaća.

Samo funkcionalno povezane visokoškolske knjižnice mogu surađivati na zajedničkim projektima u svrhu osiguranja njihova trajnog razvoja. Neki od projekata koje je moguće razvijati jesu:

- partnerska izgradnja, uvođenje i unapređenje informativno-referalne mrežne usluge Pitajte knjižničara među knjižnicama;
 - posudba i korištenje građe (npr. jedinstvena posudba s osiguranim osnovnim preduvjetima (usklađeni pravilnici o posudbi svih sastavnica, modul jedinstvenog kolanja, zajednička bazu podataka o korisnicima i baza o posjedovanju na razini skupnog kataloga);
 - edukacija korisnika – studenata i znanstveno-nastavnog osoblja (npr. virtualna učionica, čiji bi polaznici i korisnici svladavali temeljne i napredne vještine informacijske pismenosti, kako bi se osposobili za uspješno svladavanje nastavnih programa na preddiplomskom, diplomskom i poslijediplomskom studiju te trajno stjecanje znanja i cjeloživotno učenje;
 - oblikovanje knjižničnih proizvoda (npr. portal knjižničnog kao zajednička pristupna točka svim sastavnicama knjižničnog sustava koji bi omogućavao pristup skupnim katalogima, bazama podataka (bibliografskim i s cjelovitim tekstovima), biltenima, specijalnim bazama podataka za posebne skupine korisnika (npr. baze podataka znanstvenih radova pojedinog fakulteta), predmetnim pristupnicima prema pojedinim znanstvenim i stručnim područjima.
- Da bi se suradnja među visokoškolskim knjižnicama ostvarila, potrebno je da se ostvari nekoliko pretpostavki:
- da knjižnično i ostalo informacijsko osoblje prihvati ideju o praktičnim i ekonomičnim razlozima za suradnju;
 - da se dogovorno započne planiranje knjižnične djelatnosti na nacionalnoj/sveučilišnoj razini;
 - da se izrade konkretni planovi i programi suradnje i odrede metode za vrednovanje rezultata;
 - da zacrtani planovi budu ostvarivi, da imaju izdvojene prioritete i da su prihvatljivi onima koji ih trebaju provesti .

Prema Ranganathanu, kvaliteta je knjižnice vidljiva u tome je li knjižnica u mogućnosti pružiti korisniku građu u trenutku kada je ona korisniku potrebna. Dokazivanje uspješnosti poslovanja na osnovi sustavna praćenja potreba i stavova korisnika te predstavljanja podataka o financijskome poslovanju pokazuje se kao značajniji čimbenik u ukupnome djelovanju suvremenih javnih službi.

Uspješnost društva, pojedinih njegovih segmenata i pojedinaca mjeri se prije svega razinom primijenjenog znanja i proizlazećom kvalitetom proizvoda i usluga, namijenjenih društvu ili pojedincima u njemu. Odnosno, bez sustava upravljanja znanjem ne može se mjeriti ni kvaliteta samih usluga koju knjižnice nude, a time ni ukupna kvaliteta knjižnice. Radi što kvalitetnijeg sustava upravljanja znanjem potrebno je udruživanje malih fakultetskih knjižnica u

suradnji zbog uspješnosti u primjeni sustava upravljanja znanjem koji treba biti dio politike strategije knjižnice, ali isto tako i dio politike strategije svakog fakulteta. Svakako da bi se moglo postaviti i pitanje: zašto nam je potrebna takva vrsta suradnje? Ali i odgovor je vidljiv i sam se nameće. Većina fakultetskih knjižnica ima nedovoljan broj knjižničara, neadekvatan prostor, smanjena sredstva za nabavu nove građe i slične probleme. Da bi se svi ti nedostaci minimalizirali, potrebno je uspostaviti kvalitetnu suradnju jer na taj način svaka pojedina knjižnica "izlazi iz svojih ograničavajućih zidova" i postaje dio cjeline koja može napraviti puno više i biti pokretač ne samo u pružanju informacija i usluga svojim korisnicima na sveučilištu, nego i pokretač i aktivni sudionik kulturno-umjetničkog života sveučilišne i društvene zajednice.. Kako kaže Ciceran "Za knjižnicu je važno da ona nije samo spremište knjiga, nego aktivni sudionik i stvaratelj života u zavičajnoj zajednici". Pri tome se ne smije obraćati pozornost ne eventualne prijašnje neuspjehe. Maurice B. Line kaže da je suradnja ponekad kao drugi brak, koji predstavlja "trijumf nad iskustvom te da suradnju ne treba započinjati, ako ne vjeruješ da će rezultati suradnje biti bolji od dosadašnjih".

Zaključak

Obrazovanje je temelj društva. Kvalitetnim sustavom obrazovanja dobivamo kadar koji je relevantan i konkurentan na današnjoj burzi rada. Trebamo školovane, mlade ljude koji će nova znanja lako i jednostavno moći primijeniti u svom daljnjem poslu, ali i životu.

Visokoškolske su knjižnice mjesta, slobodno ih možemo nazvati i prozori u informacijsku zbilju današnjih intelektualaca, koja pružaju mnoštvo usluga svojim korisnicima u raznovrsnim oblicima, od najjednostavnije posudbe publikacija u samoj knjižnici, preko međuknjižnične posudbe, pa sve do edukacije korisnika (bilo kroz različite tečajeve u samoj knjižnici, bilo kroz edukaciju na daljinu), ali i ocjenjivanja relevantnosti pronađenih rezultata. Stoga je stalno usavršavanje neizbježno i opet dolazimo do činjenice koja se stalno ponavlja: kvalitetan informacijski stručnjak = kvalitetna usluga. Kvaliteta i evaluacija svake knjižnice započinje u samoj knjižnici, stoga treba započeti malim koracima da bi uspjeh bio potpun. Iz svega toga navedenog, ali s ciljem što kvalitetnije usluge, neophodna je suradnja među knjižnicama kroz različite, zajedničke programe odnosno projekte, a svakako uz punu suradnju ustanova i sveučilišta u čijem su sastavu same knjižnice.

Literatura

Badurina, Boris ; Dragija Ivanović, Martina ; Krtalić, Maja. Vrednovanje knjižničnih službi i usluga akademskih i narodnih knjižnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 1(2010), str. 47-63.

Balog, Antal: Poslovanje knjižnica u zadaći prikupljanja sredstava. Vjesnik bibliotekara Hrvatske // 53, 3/4(2010), str. 42-65.

Ciceran, Iva. Gradska knjižnica – dnevni boravak grada. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 53, 3/4(2010), str.172-176.

Line, Maurice B. Cooperation: the triumph of hope over experience? // Interlending and document supply, 25 2(1997), str. 64-72. Preuzeto iz Anglada, Lluís M. Working together, learning together : the Consortium of Academic Libraries of Catalonia. // Information technology and libraries, vol. 18, 3(1999), str. 139-144.

Martek, Alisa ; Krajina, Tamara ; Fluksi, Tea. Koliko je zapravo dobra vaša knjižnica? // Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama – knjižnice u bolonjskom okruženju : zbornik radova 10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Opatija, 24.-26. travnja 2008. / ur. Irena Pilaš i Alisa Martek. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009., str. 11-23

Nenadić, Andrija. Mogućnosti visokoškolskih knjižnica u procesima obrazovanja na daljinu : magistarski rad. Zagreb, Autor, 2005., str. 83. preuzeto iz Okrugli stol o Strategiji informatičkog obrazovanja u Hrvatskoj: Prilozi: Teze za strategiju informatičkog obrazovanja u Hrvatskoj. Zagreb, 13. 11. 1999., Zagrebački velesajam <http://www.hdpi.hr/savjetovanja/info99/okrugli-stol/matijevic/index.html>

Plaščak, Bernardica ; Petr Balog, Kornelija. Per aspera ad astra : trnovit put jedne fakultetske knjižnice prema kvaliteti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 67-92.

Ranganathan, S. R. The Five laws of library science. Bangalore : SRELS, 1931. (Digitized: Fall 2006)

Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb : Leksikografski zavod "Miroslav Krleža" : Školska knjiga, 2000. SURADNJA među knjižnicama. // URL: www.ffzg.unizg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text (2011-12-01)

Vrana, Radovan. Knjižnice u 21. stoljeću : jamstvo kvalitete i podrška učenju u elektroničkom okruženju. // Edupoint, 29, 4. URL: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/2.html>

Zovko, Tihonija. Središnja biskupijska i fakultetska knjižnica u Đakovu. // Diacovensia 14, 2(2006), str. 755-776.